

تصویر روزنامه‌های تهران

از دیدگاه دانشجویان

دکتر نعیم بدیعی*

○ مقدمه

در هیچ زمانی امکان دسترسی به پیامهای خبری مانند امروز وجود نداشته است. وسایل ارتباط جمعی^۱ (روزنامه، رادیو و تلویزیون)، هرروز و هر ساعت، با انتشار پیامهای خبری، انسان پویا را در جریان رویدادها قرار می‌دهند. چنین به نظر می‌رسد که انسان پویا همواره می‌کوشد از محیطی که در آن درتکاپو است و جهانی که در آن زندگی می‌کند، آگاهیهای لازم را به دست آورده و «نیاز خبری» خود را چون دیگر نیازهای زندگی برآورده سازد^(۱).

تلاش دائم رسانه‌های خبری^۲ نیز بر این است که با تهیه و ارائه اخبار و گزارشهای گوناگون، خوانندگان، شنوندگان و بینندگان خود را در جریان رویدادها و مسایل روز قرار دهند تا آنان با داشتن اطلاعات صحیح بتوانند تصمیمهای به موقع و آگاهانه‌ای در زمینه‌های مختلف زندگی بگیرند.

ولی به دلیل تعدد راههای ارتباطی و رقابت نامحسوسی که میان رسانه‌های خبری وجود دارد، به انجام رساندن این تلاش کار ساده‌ای نیست.

امروز میزان اعتماد و اطمینان افراد جامعه نسبت به هر یک از رسانه‌ها در کسب خبرهای کشور و جهان بخاطر امکان دسترسی آنان به روزنامه‌ها، رادیوها، تلویزیونها و مجله‌های داخلی و خارجی بیش از گذشته مورد توجه است. روزنامه‌ای که از نظر صداقت و راستگویی در انتشار اخبار مورد سؤال مردم باشد، نمی‌تواند اعتبار و مقام والایی در جامعه کسب کند. روزنامه‌ای که در نظر مخاطبانش غیرمسئول باشد، چگونه می‌تواند رسالت و جایگاه خود را به عنوان یک رسانه خبری

● در تحقیق حاضر دو سؤال مورد بررسی قرار گرفت:

آیا در نگرش دانشجویان بین روزنامه‌های اطلاعات، جمهوری اسلامی و کیهان در سال‌های ۶۳ و ۶۵ تفاوتی مشهود است؟ و آیا تفاوت معنی‌داری بچشم می‌خورد؟

اشاره

«تصویر روزنامه‌های تهران از دیدگاه دانشجویان ارتباطات اجتماعی»، تحقیقی است مقایسه‌ای بین سه روزنامه کیهان، اطلاعات و جمهوری اسلامی در سالهای ۶۳ و ۶۵. این تحقیق توسط دکتر نعیم بدیعی استادیار گروه ارتباطات اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی انجام شده است.

«رسانه» از محقق به خاطر در اختیار گذاشتن این تحقیق کمال تشکر و سپاس را دارد.

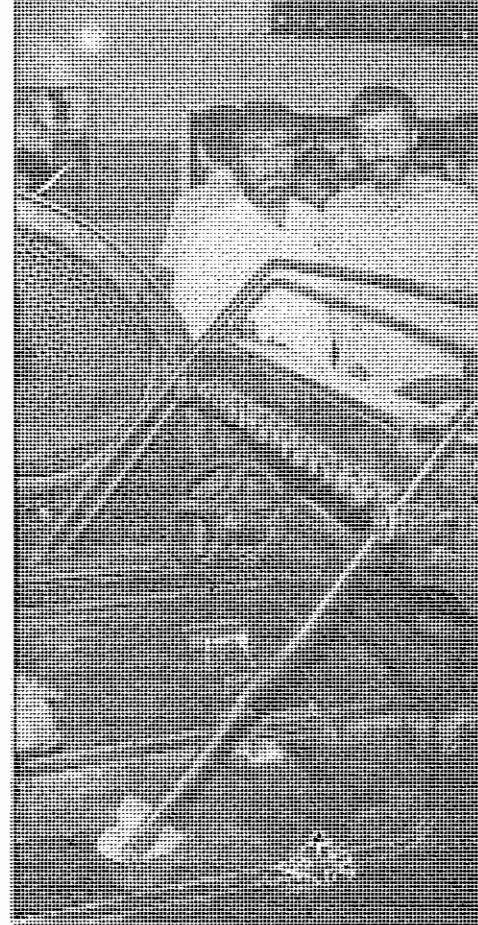
● روزنامه‌ای که از نظر صداقت و راستگویی در انتشار اخبار مورد سؤال مردم باشد، نمی‌تواند اعتبار و مقام والایی در جامعه کسب کند.

معتمد در جامعه حفظ کند؟ روزنامه‌ای که از نظر محتوا، صفحه‌آرایی و سایر موارد، کاستی‌هایی به همراه داشته باشد، نمی‌تواند روزنامه موفق باشد. بنابراین، حقیقت این است که با وجود پیشرفتهای قابل ملاحظه‌ای که در تکنولوژی علوم ارتباطات پدید آمده است، اکنون بیش از گذشته، جامعه به روزنامه‌نگاران متخصص، مسئول و متعهد نیاز دارد. روزنامه‌نگارانی که به مطالب سطحی اکتفا نکرده، شجاعت طرح مسائل جامعه را داشته باشند، ضمن در نظر گرفتن اهمیت سرعت در انتقال خبر، به درستی آن نیز توجه داشته باشند تا روزنامه‌ای که با تلاش شبانه‌روزی آنان تهیه می‌شود، روزنامه‌ای قابل اعتماد، راستگو، مسئول و ارزشمند در نظر افراد جامعه باشد.

○ نگاهی به تحقیقات روزنامه‌نگاری

از زمان چاپ روزنامه «اخبار» یا «کاغذ اخبار» - اولین روزنامه فارسی زبان در ایران - که به کوشش میرزا صالح شیرازی در محرم سال ۱۲۵۳ هجری - قمری (۱۲۱۶ شمسی، ۱۸۳۷ میلادی) در زمان محمدشاه قاجار در تهران

1-Mass Communication Media
2-News Media

کاربرد اطلاعات ارائه شده در مطبوعات^(۹)، رسالت و جایگاه مطبوعات^(۱۰)، عینی‌گرایی^(۱۱)، ارزشهای خبری^(۱۲)، نحوه نگارش مطالب^(۱۳)، صفحه‌آرایی^(۱۴)، محتوای روزنامه^(۱۵)، مسئولیت اجتماعی روزنامه‌نگار^(۱۶)، حقوق مطبوعات^(۱۷)، سانسور و خودسانسوری^(۱۸)، مطبوعات و سیاست^(۱۹) و غیره مورد نقد و بررسی پژوهشگران قرار گرفته است که هر یک بحث جداگانه‌ای را به همراه دارد.

ضرورت تحقیق حاضر با توجه به بحثها و گفتگوهای دو-سه سال اخیر در ارتباط با مباحث فوق احساس شد و به عنوان اولین گام، مطالعه دیدگاههای دانشجویان ارتباطات اجتماعی نسبت به روزنامه‌های تهران انتخاب شد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر به منظور دستیابی به نگرش^۵ دانشجویان ارتباطات اجتماعی نسبت به روزنامه‌های تهران می‌باشد. برای انجام این تحقیق که در نوع خود برای اولین بار در مورد روزنامه‌های ایران صورت می‌گیرد، از روش «تمایز معنایی»^۶ استفاده شده است. تمایز معنایی که توسط دکتر چسارلز آز‌گود^۷ استاد دانشگاه ایلی‌نوی^۸ امریکا ابداع شده، یکی از روشهای تحقیق است که نگرش افراد را در مورد مفاهیم^۹ مختلف با استفاده از صفات دوقطبی^{۱۰} متضاد می‌سنجد^(۲۰).

در تحقیق حاضر، سه روزنامه روزانه تهران (اطلاعات، جمهوری اسلامی و کیهان) به عنوان در بردارنده مفاهیم مستقل در دو زمان مختلف، با استفاده از چهارده صفت دوقطبی مورد ارزیابی دانشجویان سال آخر دوره لیسانس رشته علوم اجتماعی-گرایش ارتباطات اجتماعی- دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی قرار گرفت. این دانشجویان با کارشناسان آینده ارتباطات اجتماعی در گروه ۳۲ و ۳۴ نفره به صورت مجزا در خردادماه سال ۱۳۶۳ و خرداد ماه سال ۱۳۶۵ روزنامه‌های مورد بررسی را ارزیابی کردند.

در این تحقیق، سؤالیهای زیر مورد بررسی قرار گرفت:

- ۱- نگرش دانشجویان ارتباطات اجتماعی در دو زمان مورد بررسی نسبت به هر یک از روزنامه‌های تهران، با توجه به صفات دوقطبی چهارده‌گانه چگونه است؟ به عبارت دیگر، آیا در نگرش دانشجویان بین روزنامه‌اطلاعات ۶۳ و ۶۵، جمهوری اسلامی ۶۳ و ۶۵ و کیهان ۶۳ و ۶۵، تفاوتی مشهود است؟
- ۲- آیا در نگرش دانشجویان نسبت به سه روزنامه تهران با توجه به صفات دوقطبی چهارده‌گانه در سال ۶۳ و ۶۵ تفاوت معنی‌داری به چشم می‌خورد؟ به عبارت دیگر، آیا در نگرش

دانشجویان میان اطلاعات، جمهوری اسلامی و کیهان در سال ۶۳ و سال ۶۵ تفاوتی ملاحظه می‌شود؟

در این تحقیق برای همه روزنامه‌ها پرسشنامه متحدالشکلی حاوی مقیاسی شبیه مقیاس «لیکرت»^{۱۱} با پیوستار ۷ درجه‌ای در نظر گرفته شد و صفات دوقطبی متضاد در دو طرف مقیاس منظور گردید. به عنوان مثال در کنار عدد ۷ صفت «خبری» و در کنار عدد ۱ صفت «غیرخبری» نوشته شد. پس از توزیع اوراق پرسشنامه، صفحه اول یکی از روزنامه‌های مورد بررسی به پاسخجویان نشان داده شد و از آنان خواسته شد که این روزنامه را با توجه به آشنایی که با نام، مطالب و خط‌مشی آن روزنامه دارند، در هر یک از موارد چهارده‌گانه بر روی پیوستار ارزیابی کنند. اطلاعات به دست آمده در مورد هر یک از روزنامه‌ها و هر پاسخگو پس از تبدیل به موارد کمی با کامپیوتر محاسبه گردید.

برای محاسبه اختلاف میان میانگین ارزیابی هر یک از صفات دوقطبی از تحلیل یک‌طرفه واریانس^{۱۲} استفاده شد و با آزمون شیفته^{۱۳} تفاوت میان میانگینها در هر مورد بررسی گردید^(۲۱).

دستاوردها

جدول شماره ۱ میانگین ارزیابی نگرش دانشجویان را نسبت به هر کدام از سه روزنامه در سالهای ۶۳ و ۶۵ و براساس صفات دوقطبی چهارده‌گانه نشان می‌دهد. نمودارهای شماره ۱، ۲ و ۳ نیز منحنی نگرش دانشجویان را نسبت به هر یک از روزنامه‌ها- در دو زمان مورد بررسی- با توجه به میانگین صفات دوقطبی مشخص می‌کنند. ابتدا نگرش دانشجویان ارتباطات اجتماعی را در دو زمان مورد بررسی نسبت به هر یک از روزنامه‌ها مورد مطالعه قرار می‌دهیم و سپس نگرش آنان را نسبت به سه روزنامه در سالهای ۶۳ و ۶۵ با توجه به صفات دوقطبی چهارده‌گانه ارزیابی می‌کنیم.

الف- مقایسه روزنامه‌های تهران در

سالهای ۱۳۶۳ و ۱۳۶۵

برای پاسخ به سؤال اول، هر یک از روزنامه‌ها را جداگانه مورد بررسی قرار می‌دهیم و وضعیت هر کدام را در دو سال ۶۳ و ۶۵ ارزیابی می‌کنیم.

۱- روزنامه اطلاعات ۶۳-۶۵

منحنی نگرش دانشجویان نسبت به روزنامه اطلاعات در سالهای ۶۳ و ۶۵ براساس میانگین صفات دوقطبی در نمودار شماره ۱ مشخص شده است. پس از آزمون تحلیل یک‌طرفه واریانس و آزمون شیفته که به منظور بررسی تفاوت میانگینهای هر یک از صفات دوقطبی انجام گرفت، مشخص شد که تفاوت میانگینهای

منتشر شد^(۲)، مطالعه در مورد وضعیت روزنامه‌های ایران و بخصوص تهران به صورت محدود صورت گرفته است و اکثر این مطالعه‌ها، بررسی جنبه‌های تاریخی، سیاسی و اجتماعی مطبوعات ایران بوده است. محمد صدره‌اشمی «تاریخ جراید و مجلات ایران» را در سالهای ۱۳۲۷ تا ۱۳۳۲ به تحریر درآورد.^(۳) حمید مولانا نیز در سال ۱۹۶۳ میلادی رساله دکتری خود را در زمینه تاریخ روزنامه‌نگاری در ایران در دانشگاه نورت وسترن^۳ آمریکا نوشت.^(۴) بخشی از این رساله با نام «سیر ارتباطات اجتماعی در ایران» به فارسی ترجمه و در سال ۱۳۵۸ منتشر شد.^(۵) اضافه بر کتابها و مقاله‌های پراکنده‌ای که تاکنون در مورد مطبوعات ایران انتشار یافته است، نخستین و تنها کتاب کلاسیک مدون در مورد روزنامه‌نگاری در سال ۱۳۵۰ با نام «روزنامه‌نگاری» به کوشش دکتر معتمدنژاد و دکتر ابوالقاسم منصفی در تهران منتشر شد.^(۶) آخرین بررسی علمی روزنامه‌های تهران در سال ۱۳۵۹ صورت گرفت که در آن محتوای روزنامه‌های تهران در سه زمان مختلف (قبل از انقلاب در زمان انقلاب و بعد از انقلاب) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.^(۷)

در تحقیقاتی که در مورد ارتسباطات اجتماعی^۴ به طور عام و روزنامه به طور ویژه، در سالهای اخیر در داخل و خارج از کشور منتشر شده، مباحثی از قبیل اعتبار و مقام مطبوعات^(۸)،

11- Likertscale
12- one-Way Analysis of variance
13- Sheffa test

5- Attitude
6- Semantic differential
7- Charles Osgood

8- University of Illinois
9- Concepts
10- Bipolar Adjectives

3- North Western University
4- Social Communications

هر کدام از صفات دوقطبی در دو زمان مورد بررسی در سطح احتمال تعیین شده، معنی دار نیست. به عبارت دیگر، همان طور که

دو منحنی مربوط به سال ۶۳ و ۶۵ روزنامه اطلاعات نشان می‌دهد، گرچه در مواردی بین میانگینها تفاوتی مشاهده می‌شود، ولی این

جدول شماره ۱

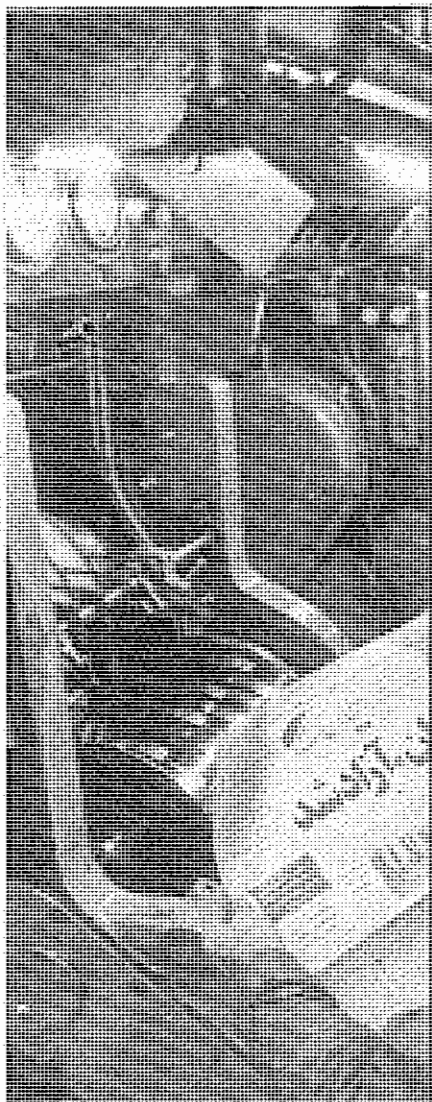
میانگین ارزیابی نگرش دانشجویان نسبت به روزنامه‌های تهران در سالهای ۶۳ و ۶۵ بر اساس صفات دوقطبی چهارده گانه

صفات دوقطبی چهارده گانه	اطلاعات		جمهوری اسلامی		کیهان	
	۶۳	۶۵	۶۱	۶۵	۶۳	۶۵
خبری - غیر خبری	۵/۲۷	۵/۱۵	۵/۰۰	۴/۳۰	۵/۱۲	۵/۶۸
پرمحتوا - بی محتوا	۳/۹۴	۳/۴۷	۲/۹۰	۲/۶۸	۴/۶۰	۴/۲۱
عینی - ذهنی	۳/۸۳	۴/۰۹	۳/۰۳	۲/۶۳	۴/۴۵	۴/۰۶
راستگو - دروغگو	۳/۶۱	۳/۷۱	۳/۱۷	۲/۵۳	۴/۲۳	۳/۵۶
قابل اعتماد - غیر قابل اعتماد	۳/۲۹	۳/۳۵	۲/۶۵	۲/۲۹	۴/۰۰	۳/۷۹
مسئول - غیر مسئول	۳/۶۳	۳/۶۴	۳/۲۹	۳/۱۸	۴/۲۹	۴/۰۹
زیبا - زشت	۳/۹۰	۳/۴۱	۳/۴۲	۲/۵۹	۴/۶۸	۴/۳۸
ارزشمند - بی ارزش	۳/۵۴	۳/۵۰	۳/۰۳	۲/۵۶	۴/۰۶	۳/۷۹
خوب - بد	۳/۵۳	۳/۵۰	۳/۰۶	۲/۵۳	۴/۲۳	۳/۹۴
جامع - ناقص	۳/۲۵	۳/۲۴	۲/۳۷	۲/۲۷	۳/۷۷	۳/۵۴
سریع - کند	۳/۸۰	۳/۴۷	۲/۹۰	۲/۸۸	۴/۷۷	۴/۱۸
منظم - آشفته	۴/۰۳	۳/۷۴	۳/۲۰	۲/۷۲	۴/۹۴	۴/۳۲
عمقی - سطحی	۳/۲۵	۳/۰۶	۲/۴۸	۲/۲۶	۴/۰۳	۳/۸۲
شجاع - ترسو	۲/۸۴	۲/۷۱	۲/۹۰	۲/۸۱	۳/۴۸	۳/۲۶

نماد F هادر سطح احتمال ۵ درصد معنی دار است به استثناء شجاع - ترسو. برای مشخص نمودن تفاوت میان میانگینها، از آزمون شیفته برای مقایسه هر روزنامه با خودش در سالهای ۶۳ و ۶۵ و هر سه روزنامه با یکدیگر برای سالهای ۶۳ و ۶۵ استفاده شد.

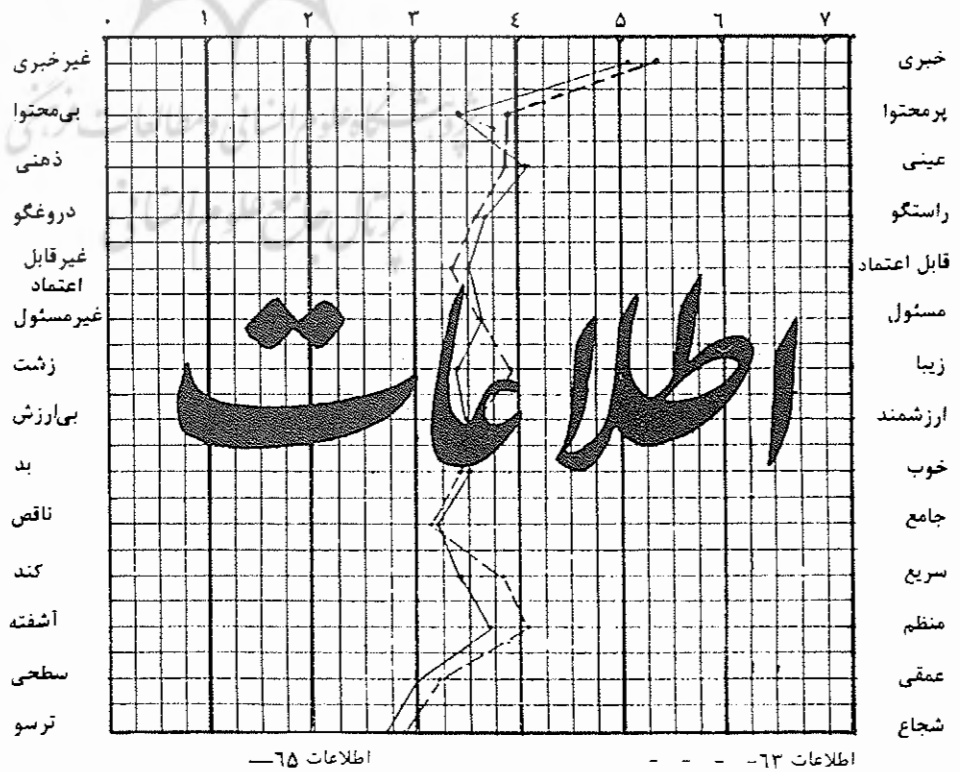
تفاوتها ظاهری است و از دیدگاه آماری معنی دار نمی‌باشد. به عبارت دیگر، از جنبه نگرشی ک این دانشجویان نسبت به روزنامه اطلاعات دارند، در مورد هریک از صفات دوقطبی تغییری در مدت این دو سال حاصل نشده است دانشجویان هر دو گروه «روزنامه اطلاعات» ر یک روزنامه خبری می‌پندارند، ولی از جنبههایی نظیر کیفیت محتوا، میزان اعتماد، صفحه آرایی و زیبایی، جامعیت، عمقی بودن مطالب و میزان شجاعت، آن را در حدی کمتر از حد متوسط می‌دانند.

۲- روزنامه جمهوری اسلامی ۶۳-۶۵
منحنی نگرش دانشجویان نسبت به روزنامه جمهوری اسلامی در سالهای ۶۳ و ۶۵ بر اساس میانگین صفات دوقطبی در نمودار شماره ۲ مشخص شده است. در این مورد نیز پس از آزمون تحلیل یک طرفه واریانس و آزمون شیفته تفاوت معنی داری میان میانگینهای هریک از صفات دوقطبی در دو زمان مورد بررسی در سطح احتمال تعیین شده مشاهده نشد. ب

نمودار شماره ۱

منحنی نگرش دانشجویان نسبت به روزنامه اطلاعات در سال ۶۳ و ۶۵ بر اساس میانگین صفات دوقطبی چهارده گانه

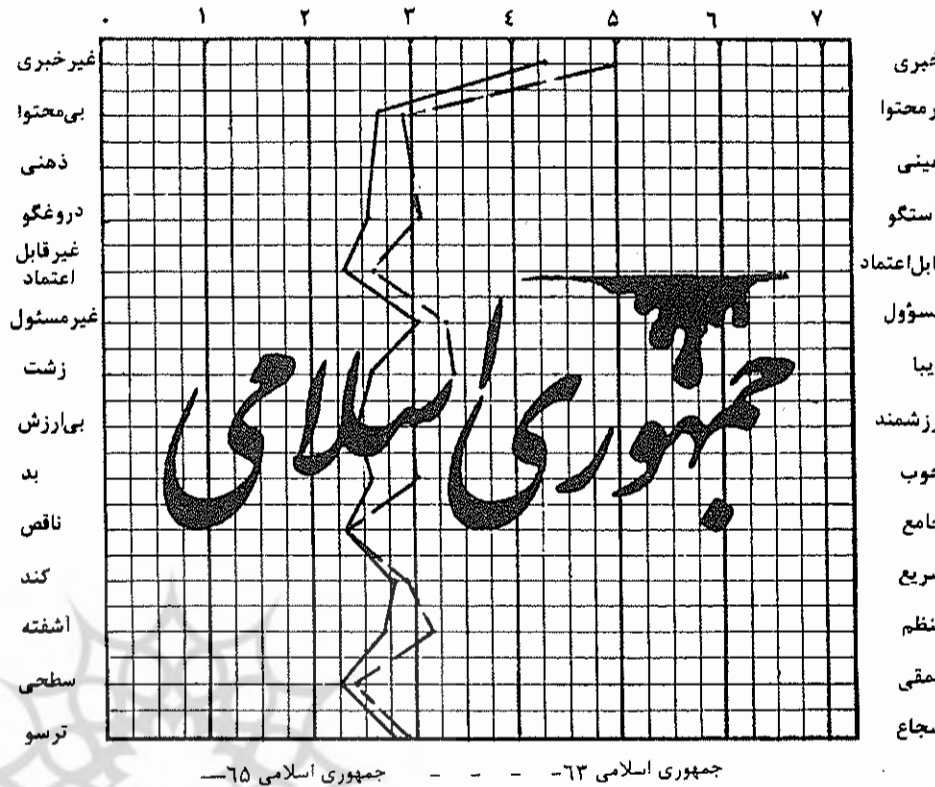

اطلاعات ۶۵ -

- - - - - اطلاعات ۶۳

تفاوت بین میانگین هر کدام از صفات دوقطبی بر اساس آزمون شیفته در هیچ مورد معنی دار نیست ($P > 0.05$).

منحنی نگرش دانشجویان نسبت به روزنامه جمهوری اسلامی در سال‌های ۶۳ و ۶۵
بر اساس میانگین صفات دوقطبی چهارده‌گانه

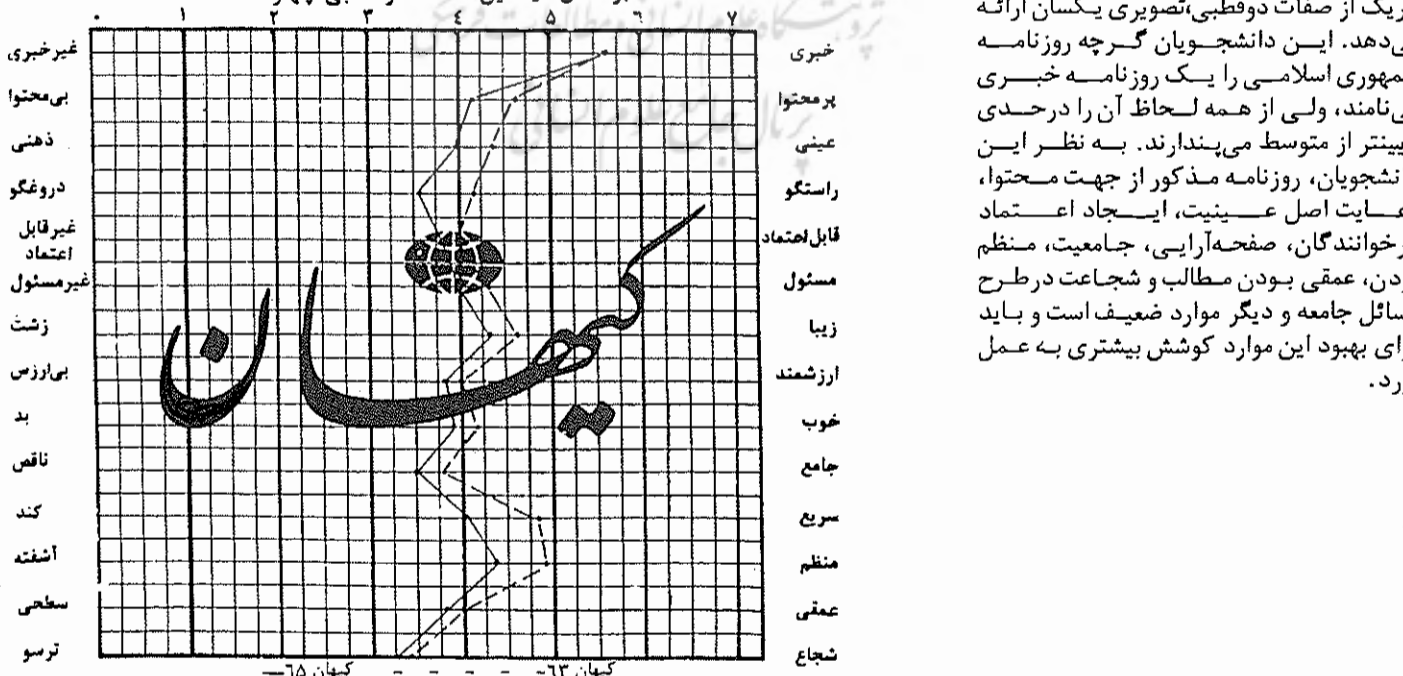
۳- روزنامه کیهان ۶۳-۶۵
منحنی نگرش دانشجویان نسبت به روزنامه کیهان در سال ۶۳ و ۶۵ بر اساس میانگین صفات دوقطبی در نمودار شماره ۳ مشخص شده است همان‌طور این نمودار نشان می‌دهد، روزنامه کیهان نسبت به دو روزنامه دیگر از جنبه‌های مورد بررسی وضع مناسبتری دارد. گرچه در این مورد نیز پس از آزمون تحلیل یک طرفه واریانس و آزمون شیفته میان هر یک از صفات دوقطبی در دو زمان مورد بررسی تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد، ولی کیهان بجز یکی از صفات دو قطبی (شجاع و ترسو)، در سایر موارد در سطحی بالاتر از حد متوسط قرار دارد.

***

تفاوت بین میانگین هر کدام از صفات دوقطبی بر اساس آزمون شیفته در هیچ مورد معنی‌دار نیست ($P > 0.05$).

نمودار شماره ۳

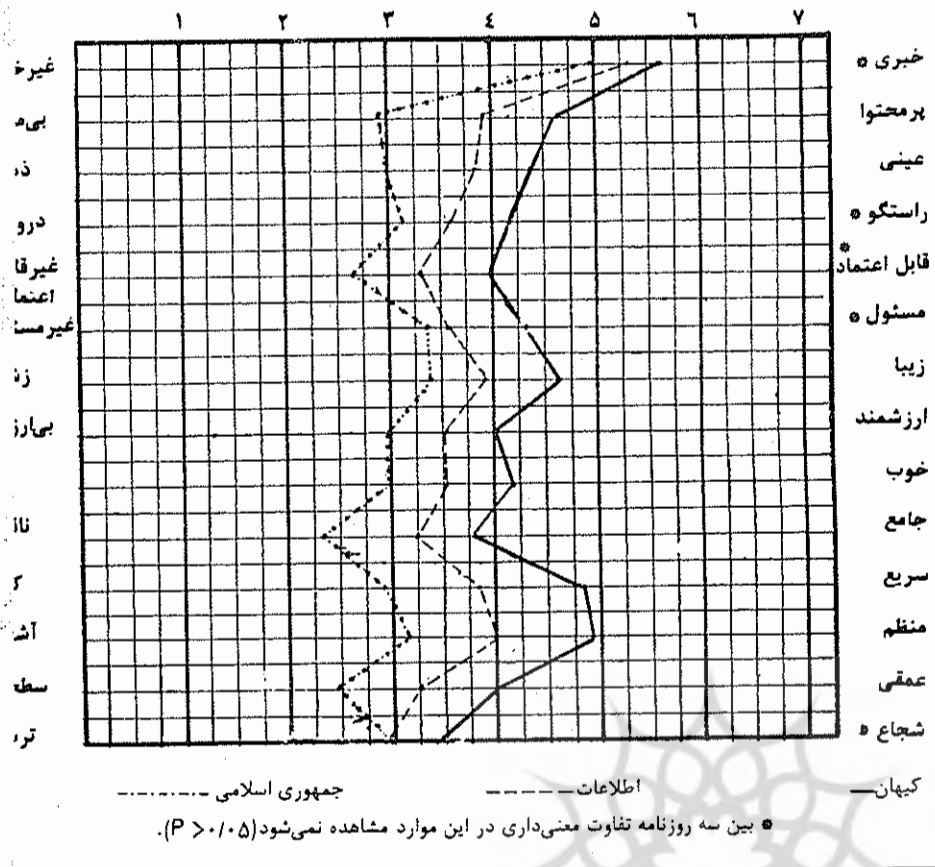
منحنی نگرش دانشجویان نسبت به روزنامه کیهان در سال‌های ۶۳ و ۶۵
بر اساس میانگین صفات دوقطبی چهارده‌گانه

تفاوت بین میانگین هر کدام از صفات دوقطبی بر اساس آزمون شیفته در هیچ مورد معنی‌دار نیست ($P > 0.05$).

بابت دیگر، نگرش دو گروه از دانشجویان تباهاات اجتماعی در دو زمان متفاوت در مورد ریک از صفات دوقطبی، تصویری یکسان ارائه می‌دهد. این دانشجویان گرچه روزنامه جمهوری اسلامی را یک روزنامه خبری می‌نامند، ولی از همه لحاظ آن را در حدی پایینتر از متوسط می‌پندارند. به نظر این دانشجویان، روزنامه مذکور از جهت محتوا، عایت اصل عینیت، ایجاد اعتماد، رخوانندگان، صفحه‌آرایی، جامعیت، منظم بودن، عمقی بودن مطالب و شجاعت در طرح مسائل جامعه و دیگر موارد ضعیف است و باید ای بهبود این موارد کوشش بیشتری به عمل رود.

منحنی نگرش دانشجویان نسبت به سه روزنامه تهران در سال ۱۳۶۳
بر اساس میانگین صفات دوقطبی چهارده گانه.

به طور خلاصه، نگرشی که این دو گروه دانشجوی نسبت به هریک از روزنامه‌های مورد بررسی دارند، تفاوت معنی داری را بین سالهای ۶۳ و ۶۵ در مورد هریک از صفات دوقطبی نشان نمی دهد. گرچه همان طور که نمودارها نشان می دهند، نگرش دانشجویان سال ۶۳ نسبت به این سه روزنامه در اکثر موارد مثبت تر از سال ۶۵ بوده است. ولی همان طور که آزمونهای آماری نشان داده اند، این تغییرات قابل ملاحظه و محسوس نیست.

به عبارت دیگر، تصویری که دانشجویان ارتباطات اجتماعی در سال ۶۵ در مورد هر کدام از این روزنامهها در ذهن خود داشتند، مشابه همان تصویری است که گروهی دیگر از دانشجویان در سال ۶۳ در ذهن خود داشته اند.

ب- مقایسه تطبیقی روزنامه‌های اطلاعات، جمهوری اسلامی و کیهان

در صفحه‌های قبل، نگرش دو گروه از دانشجویان را در مورد هریک از روزنامهها در دو مقطع زمانی ملاحظه کردیم. این طور نشان داده شد که از دیدگاه این دانشجویان، هیچ یک از این سه روزنامه نسبت به دو سال قبل، تغییر محسوسی نکرده است. در این قسمت، ابتدا نگرش دانشجویان را در سال ۶۳ نسبت به هر سه روزنامه بررسی می کنیم و سپس نگرش گروه دوم را در سال ۶۵ می سنجیم.

۱- سال ۱۳۶۳

منحنی نگرش دانشجویان نسبت به سه روزنامه مورد بررسی در سال ۶۳ بر اساس میانگین صفات دوقطبی در نمودار شماره ۴ مشخص شده است. همان طور که این نمودار نشان می دهد، تفاوتی میان این روزنامهها به لحاظ نگرشی که پاسخگویان نسبت به آنها داشته اند، ملاحظه می شود. تفاوت نگرش پاسخگویان با آزمون تحلیل یک طرفه واریانس و آزمون شیفته میان میانگین هریک از صفات دوقطبی این روزنامه‌های سنجیده شد و چنین نتیجه‌ای به دست آمد:

در سال ۶۳، در نگرش دانشجویان، بین دوروزنامه اطلاعات و کیهان و روزنامه اطلاعات و جمهوری اسلامی در هیچ یک از صفات دوقطبی در سطح احتمال ۵ درصد تفاوت معنی داری مشاهده نمی شود، ولی بین کیهان و جمهوری اسلامی تفاوتی زیر در سطح احتمال یک درصد مشهود است:

$(F=3/07, df=183, P < 0/01)$	پر محتوا - بی محتوا:
$(F=4/08, df=187, P < 0/01)$	عینی - ذهنی:
$(F=3/12, df=189, P < 0/01)$	زیبا - زشت:
$(F=3/40, df=190, P < 0/01)$	جامع - ناقص:
$(F=6/06, df=186, P < 0/01)$	سریع - کند:
$(F=4/66, df=186, P < 0/01)$	منظم - آشفته:
$(F=4/71, df=186, P < 0/01)$	عمقی - سطحی:

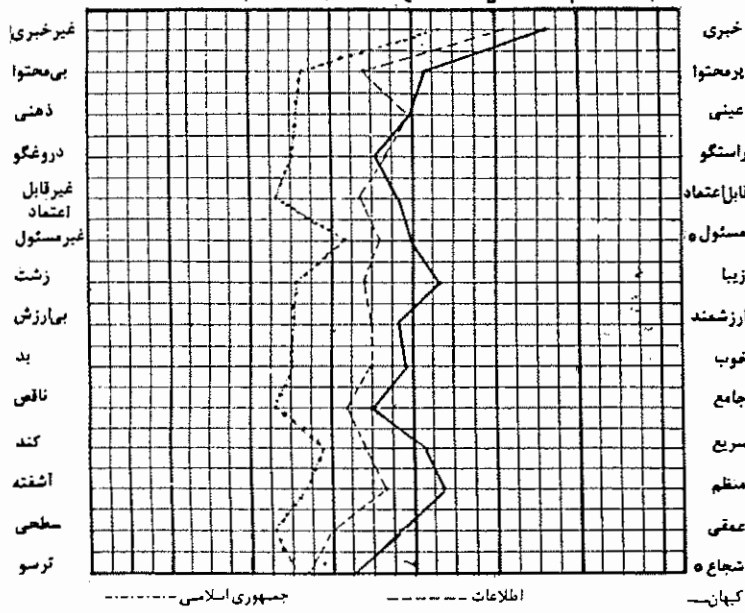
اگر سطح احتمال را ۵ درصد در نظر بگیریم، کیهان و جمهوری اسلامی در موارد زیر نیز با یکدیگر تفاوت معنی دار دارند:

$(F=2/26, df=189, P < 0/05)$	قابل اعتماد - غیر قابل اعتماد:
$(F=2/21, df=188, P < 0/05)$	ارزشمند - بی ارزش:
$(F=2/73, df=188, P < 0/05)$	خوب - بد:

در نگرش دانشجویان نسبت به سه روزنامه اطلاعات، جمهوری اسلامی و کیهان در صفت‌های دوقطبی خبری - غیر خبری، راستگو - دروغگو، قابل اعتماد - غیر قابل اعتماد، مسئول - غیر مسئول، شجاع - ترسو تفاوت معنی داری مشاهده نمی شود.

به طور خلاصه، به نظر می رسد که در سال ۶۳، در مقایسه میان کیهان و جمهوری این پاسخگویان کیهان را در مجموع روزنامه‌ای پر محتوا تر، عینی تر، زیبا تر، جامع تر، سریع تر، منظم تر، و عمیق تر می دانند، در حالی که بین روزنامه‌های اطلاعات و کیهان و روزنامه‌های جمهوری اسلامی و اطلاعات تفاوت محسوسی قائل نیستند.

منحنی نگرش دانشجویان نسبت به سه روزنامه تهران در سال ۱۳۶۵
بر اساس میانگین صفات دو قطبی چهارده گانه.

• بین سه روزنامه تفاوت معنی داری در این موارد مشاهده نمی شود. ($P > 0.05$)

مشابه مقایسه بالا در مورد این سه روزنامه در سال ۶۵ انجام گرفت. تفاوت نگرش پاسخگویان در مورد هر یک از صفات دو قطبی با آزمون تحلیل یک طرفه و اریانس و آزمون شیفته نیز میان میانگینها سنجیده شد. نمودار شماره ۵ منحنی نگرش دانشجویان را نسبت به سه روزنامه مورد بررسی در سال ۶۵ نشان می دهد.

در نگرش دانشجویان سال ۶۵ نیز میان دو روزنامه اطلاعات و کیهان در هیچ یک از صفات دو قطبی در سطح احتمال ۵ درصد تفاوت معنی داری مشاهده نمی شود. میان اطلاعات و جمهوری اسلامی در دو صفت دو قطبی قابل اعتماد - غیر قابل اعتماد و عینی - عینی تفاوت معنی دار وجود دارد. به این صورت که اطلاعات نسبت به روزنامه جمهوری اسلامی روزنامه ای عینی تر و معتمدتر می دانند. در سایر موارد میان این دو روزنامه تفاوت معنی دار و محسوسی مشاهده نظر نمی رسد:

قابل اعتماد - غیر قابل اعتماد: ($F=2/26, df=189, P < 0.05$)

عینی - ذهنی: ($F=4/73, df=187, P < 0.01$)

میان کیهان و روزنامه جمهوری اسلامی در سال ۶۵ نیز تفاوت های زیر در سطح احتمال یک درصد کاملاً مشهود است:

($F=3/51$)	($df=182$ و 5)	($P < 0.01$)	خبری - غیر خبری:
($F=4/71$)	($df=182$ و 5)	($P < 0.01$)	بیرمحتوا - بی محتوا:
($F=3/19$)	($df=187$ و 5)	($P < 0.01$)	عینی - ذهنی:
($F=4/13$)	($df=189$ و 5)	($P < 0.01$)	قابل اعتماد - غیر قابل اعتماد:
($F=6/95$)	($df=189$ و 5)	($P < 0.01$)	زیبا - زشت:
($F=3/38$)	($df=188$ و 5)	($P < 0.01$)	ارزشمند - بی ارزش:
($F=4/43$)	($df=188$ و 5)	($P < 0.01$)	خوب - بد:
($F=3/16$)	($df=190$ و 5)	($P < 0.01$)	جامع - ناقص:
($F=3/12$)	($df=186$ و 5)	($P < 0.01$)	سریع - کند:
($F=4/33$)	($df=186$ و 5)	($P < 0.01$)	منظم - آشفته:
($F=5/23$)	($df=186$ و 5)	($P < 0.01$)	عمقی - سطحی:

ارزشمندتر، جامعتر، سریعتر، منظمتر و عمیقتر نسبت به روزنامه جمهوری اسلامی می دانند، ولی میان کیهان و اطلاعات تفاوت محسوسی مشاهده نمی کنند.

اگر سطح احتمال را ۵ درصد در نظر بگیریم، کیهان و جمهوری اسلامی در صفت دو قطبی استگو - دروغگو نیز با یکدیگر تفاوت معنی دار دارند: ($F=2/28$ و $df=187$ و 5) ($P < 0.05$)

میان نگرش دانشجویان نسبت به سه روزنامه مورد بررسی در صفتهای دو قطبی مسئول - سیر مسئول و شجاع - ترسو در سال ۶۵ نیز تفاوت معنی داری مشاهده نمی شود. به طور خلاصه، در بررسی سال ۶۵، تفاوت مشخصی مجدداً میان کیهان و جمهوری اسلامی به نظر می رسد. به این صورت که این پاسخگویان، کیهان را در مجموع روزنامه ای خبری تر، بی محتوا تر، عینی تر، قابل اعتمادتر، زیباتر،

○ خلاصه و نتیجه‌گیری

این تحقیق به منظور بررسی نگرش دانشجویان ارتباطات اجتماعی نسبت به سه روزنامه تهران با استفاده از روش تمایز معنایی با به کارگیری ۱۴ صفت دو قطبی انجام شد. نگرش کارشناسان آینده ارتباطات اجتماعی با توجه به شناختی که از جنبه‌های علمی و حرفه‌ای نسبت به هر یک از روزنامه‌ها دارند، مورد ارزیابی قرار گرفت. این تحقیق که در فاصله زمانی بیش از ۷۰۰ روز میان دو گروه متفاوت از دانشجویان انجام شد، موارد زیر را مشخصی گردا:

۱- در نگرش دانشجویان نسبت به روزنامه‌های اطلاعات، جمهوری اسلامی و کیهان در سالهای ۶۳ و ۶۵ تفاوت محسوسی مشاهده شد. تصویری که دانشجویان ارتباطات اجتماعی در سال ۱۳۶۵ نسبت به این سه روزنامه در ذهن خود داشتند، مشابه همان تصویری است که گروه دیگری از همین دانشجویان در سال ۱۳۶۳ در ذهن خود داشتند.

روزنامه	تفاوت	مشابه	تفاوت	مشابه	تفاوت	مشابه	تفاوت	مشابه	تفاوت	مشابه
اطلاعات										
جمهوری اسلامی										
کیهان										

12. Najim Badli and Walter J. Ward, "The Nature of News In Four Dimensions," *Journalism Quarterly*, (Vol. 57, Summer 1980), pp. 243-248; also see, Walter J. Ward, "News Values, News Situations and News Selections: An Intensive Study of Ten City Editors", (unpub. Ph.D. dissertation, University of Iowa, 1967); Wilbur Schramm, "The Nature of News", *Journalism Quarterly*, (Vol. 26, September 1949), p. 260-268; L. Erwin Atwood, "How Newsmen and Readers Perceive Each Other's Story Preferences", *Journalism Quarterly*, (Vol. 47, Summer 1970), pp. 296-302.

13. Douglas J. Kocher and Eugene F. Shaw, "Newspaper Inaccuracies and Reader Perception of Bias," *Journalism Quarterly*, (Vol. 58, Autumn 1981) pp. 471-474; also see, James W. Tankard Jr. and Elaine F. Tankard, "Comparison of Readability of Basic Reporting Texts", *Journalism Quarterly*, (Vol. 54, Winter 1977), pp. 794-797.

14. Thresa G. Siskind, "The Effect of Newspaper Design on Reader Preferences," *Journalism Quarterly* (Vol. 56, Spring 1979), pp. 54-61; Gerald C. Stone, John C. Schweitzer and David H. Weaver, "Adaptation of Modern Newspaper Design", *Journalism Quarterly*, (Vol. 55, Winter, 1978), pp. 761-766.

15. Keith D. Stamm and M. Daniel Jacobovitch, "How Much Do They Read in the Daily Newspaper: A Measurement Study", *Journalism Quarterly*, (Vol. 57, Summer 1980), pp. 234-242. Judee K. Burgoon and Michael Durgoon, "Predictors of Newspaper Readership", *Journalism Quarterly*, (Vol. 57, Autumn, 1980), pp. 589-596; Jack B. Haskins and M. Mark Miller, "The Effects of Bad News and Good News on a Newspaper's Image", *Journalism Quarterly*, (Vol. 61, Spring 1984), pp. 3-13 and 65.

۱۶- دکتر کاظم متمدن‌نژاد، «تربیت حرفه‌ای و مسئولیت اجتماعی روزنامه نگاران»، «تحقیقات روزنامه نگاری (شماره ۱۵، خرداد ۱۳۴۸)».

۱۷- دکتر کاظم متمدن‌نژاد، «حقوق ارتباطات جمعی، جزوه درسی (تهران: انتشارات دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۶۵-۱۳۶۶)».

۱۸- گولل کهن، «تاریخ سانسور در مطبوعات ایران»، دو جلد، (تهران: انتشارات آگاه، ۱۳۶۰ و ۱۳۶۲)؛ فرانسیس ویلیامز، «سانسور مطبوعات: چه وقت دولتها و احزاب مطبوعات را به نفع خود سانسور می‌کنند؟» ترجمه سعید برزین، «تحقیقات روزنامه‌نگاری (شماره ۴، مهرماه ۱۳۴۵)»، صفحات ۱۲ و ۱۳.

۱۹- عبدالرحیم ذاکر حسین، «مجلس و مطبوعات در سیاست ایران»، (پایان نامه فوق لیسانس علوم سیاسی، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۱۳۴۸)

20. C. Osgood, G. Suci and P. Tannenbaum, *The Measurement of Meaning*, (Urbana, Ill.: University of Illinois Press, 1957); also see, Fred N. Kerlinger, *Foundations of Behavioral Research*, second edition, (New York: Holt, Rinehart, and Winston Inc., 1973), pp. 566-581.

21. John T. Roscoe, *Fundamental Research Statistics for the Behavioral Sciences*, (New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1975), pp. 292-302 and 313-315.

۲۲. درسال ۱۳۳۲، روزنامه صبح آزادگان و درسال ۱۳۶۵، دوروزنامه جدیدالتاسیس ابرار و رسالت نیز مورد ارزشیابی قرار گرفتند، چون درهرسه مورد تعدادی از پاسخگویان اظهار عدم آشنایی کافی نسبت به این سه روزنامه ابراز داشتند، بدین جهت اطلاعات مربوط به این سه روزنامه از گزارش حاضر حذف شده.

با تشکر از آقای دکتر کاظم متمدن‌نژاد، استاد گروه ارتباطات اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، به خاطر مطالعه نسخه اولیه این تحقیق و نظرات اصلاحی ایشان. همچنین با امتنان از آقای مهدی محسنیان راد که نگارنده را در محاسبه آزمونهای آماری یاری دادند.

* دکتر نسیم بدیمی، استادیار گروه آموزشی علوم ارتباطات اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی تهران است.

مقام را به دست آوردند که با انتشار اخبار صحیح و به موقع، اعتماد مردم را به خود جلب کنند. روزنامه نگار باید شجاعت طرح مسائل جامعه را داشته باشد و با مسائل رویدادهای خبری برخوردی جدی، مسئول و حرفه‌ای داشته باشد. خصلت راستگویی را در انتشار مطالب، سر لوحه کار خود قرار دهد، منافع جامعه را بر منافع افراد و گروههای خاص، مقدم بداند. اصل عینیت را رعایت کند و یک رویداد خبری را آن‌طور که اتفاق افتاده است، گزارش کند، نه به آن صورتی که خودش یا سردبیر روزنامه یا هر مسئول دیگر مایل است اتفاق افتاده باشد. بدیهی است برای به انجام رساندن این اهداف، شرایط لازم از قبیل آموزش و بازآموزی تخصصی، تأمین آزادی، امنیت شغلی و استقلال حرفه‌ای باید برای روزنامه نگار فراهم شود.

لازم به تذکر است که این تحقیق منعکس کننده دیدگاههای تیزبین و نکته‌سنج کارشناسان آیسندۀ ارتباطات اجتماعی در این مورد می‌باشد و این احتمال وجود دارد که خوانندگان این روزنامه‌ها نگرش دیگری نسبت به هر یک از آنها داشته باشند. ولی در مجموع به نظر می‌رسد که هر سه روزنامه تا رسیدن به سطح قابل قبول، فاصله زیادی دارند و باید کوشش بیشتری کنند.

پانوشتها:

۱- آبراهام مزلو نیازهای انسان را به موارد زیر تقسیم می‌کند: نیازهای فیزیولوژی، نیازهای ایمنی، نیاز به محبت و تعلق، نیاز به ارزش نفس و نیاز به تعالی نفس، نگاه کنید به:

Abraham H. Maslow, *Toward Psychology of Being* (Princeton, N.J.: Van Nostrand Reinhold Co., 1982).

۲- دکتر حمید مولاناسیر ارتباطات اجتماعی در ایران (تهران: انتشارات دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی، ۱۳۵۸). صفحات ۴۹-۴۴.

۳- محمد صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ۴ جلد (اصفهان: ب. ن. ۱۳۲۷-۱۳۳۲).

4. Hamid Mowlana, "Journalism in Iran: A History and Interpretations", (unpub. Ph.D. dissertation, Northwestern University, Evanston, Ill., 1963).

۵- دکتر مولانا، همان مأخذ.

۶- دکتر کاظم متمدن‌نژاد و دکتر ابوالقاسم منصفی، «روزنامه نگاری، (تهران: انتشارات دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی، ۱۳۵۰)».

7. Najim Badli, "A Content Analysis of Iranian Daily Newspapers Before, During, and After the 1979 Revolution", (unpub. Ph.D. dissertation, Southern Illinois University at Carbondale, 1980).

8. Cornelius Pratt, "How Media Credibility Ratings of African and American Students Compare", *Journalism Quarterly*, (Vol. 58, Autumn 1982), pp. 581-587.

9. Georgette Wang, "Information Utility as a Predictor of Newspaper Readership", *Journalism Quarterly*, (Vol. 54, Winter, 1977), pp. 791-794.

10. Kenneth Starck, "Producer/Consumer Perceptions of the Function of the Daily Newspaper", *Journalism Quarterly* (Vol. 51, Winter 1977), pp. 671-676.

11. Najim Badli, "How Readers Perceive Objective and Interpretative Reporting", *Midwest Communications Research Journal*, (Vol. 2, 1978), pp. 20-30; also see, Gay Tuchman, "Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity", *American Journal of Sociology* (Vol. 77, January 1972), pp. 660-679; John H. Boyer, "How Editors View Objectivity", *Journalism Quarterly*, (Vol. 58, Spring 1981), pp. 24-28.

۲- در مقایسه میان سه روزنامه تهران در سال‌های ۶۳ و ۶۵ تفاوت‌هایی مشاهده شد. در نگرش دانشجویان در دو سال ۶۳ و ۶۵ بین روزنامه کیهان و اطلاعات و روزنامه جمهوری اسلامی و اطلاعات تفاوت محسوس و معنی‌داری مشاهده نشد، ولی بین کیهان و جمهوری اسلامی تفاوت‌هایی ملاحظه شد. پاسخگویان روزنامه کیهان را روزنامه‌های خبری‌تر، پر محتواتر، عینی‌تر، قابل اعتمادتر، زیباتر، راستگوتر، ارزشمندتر، جسامت‌تر، سریعتر، منظمتر و عمیقتر نسبت به روزنامه جمهوری اسلامی دانستند.

گرچه روزنامه کیهان در مجموع وضع سانسبتری نسبت به دو روزنامه دیگر تهران دارد (۲۲) ولی این تحقیق نشان می‌دهد که روزنامه‌های ما باید از جنبه‌های مختلف در کار خود کوشش و تجدید نظر کنند. به کیفیت محتوای مطالب خود توجه بیشتری داشته باشند و آنها را جامعتر، عمیقتر و بهتر ارائه دهند تا اعتبار لازم را در جامعه کسب کنند. روزنامه‌های که از نظر افراد جامعه قابل اعتماد نباشد و مردم آن را نسبت به جامعه مسئول و متعهد پندارند، نمی‌تواند در کار خود موفق باشد و رسالت اجتماعی خویش را به انجام رساند. امروزه، روزنامه به عنوان یکی از مهمترین رسانه‌های خبری از ارزش و مقام والایی در دنیا برخوردار است. تهیه کنندگان روزنامه در صورتی می‌توانند این

